

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε.

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ:

Εφαρμογές δημοσίου δικαίου

Πανεπιστημιακό έτος 2008-2009

ΘΕΜΑ:

«Σύνταγμα και ικανότητα δικαίου»

" Constitution and legal capacity"

Επιμέλεια φοιτήτριας

Τσομάκα Ευαγγελίας

A.M. 1340200300726

Εποπτεύων Καθηγητής

Κος Δημητρόπουλος Ανδρέας

Αθήνα, Μάιος 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.ΤΟ ΘΕΜΑ.....	2
2.ΟΡΙΣΜΟΣ.....	3
2.1.ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΔΙΚΑΙΟΥ;....	3
2.2.ΠΟΥ ΘΕΜΕΛΙΩΝΕΤΑΙ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΜΑΣ;.....	4
3. ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	4
4.ΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	5
4.1.ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ.....	5
4.1.1.ΗΜΕΔΑΠΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ.....	7
4.1.2.ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ.....	8
4.2.ΤΑ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ.....	10
4.3.ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ.....	11
5.ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	13
5.1.ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ.....	13
5.2.ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΚΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ.....	13
6.ΛΗΞΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	14
7.ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	15
8.ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	17
9.SUMARRY.....	17
10.ΛΗΜΜΑΤΑ.....	18
11.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	18

1.ΤΟ ΘΕΜΑ

Τα ατομικά δικαιώματα είχαν ανέκαθεν και συνεχίζουν να έχουν προφανή και διαρκώς αυξανόμενη θεωρητική και νομολογιακή σπουδαιότητα. Σήμερα βρίσκονται στο επίκεντρο της νομικής επιστήμης και της δικαιοπρακτικής πρακτικής. Μέσα από την προσπάθεια εγγύτερης διερεύνησης τους διαπιστώνουμε την ανάγκη προσδιορισμού των υποκειμένων που απολαμβάνουν τα συνταγματικά δικαιώματα, καθώς επίσης και τα περιθώρια αυτοτελούς άσκησης τους. Στην παρούσα εργασιακή μελέτη, με γνώμονα το Σύνταγμα και την ερμηνεία του, γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης των ζητημάτων γύρω από την νομική αναγνώριση των υποκειμένων δικαίου, δηλαδή των προσώπων που έχουν την «ικανότητα δικαίου».

2.ΟΡΙΣΜΟΣ

1. ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΟΡΟ «ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΔΙΚΑΙΟΥ;»

Κατ' αρχήν πρέπει να προσδιοριστεί ο όρος «ικανότητα δικαίου» και να αποσαφηνιστούν οι όροι δικαιοκτητική και δικαιοπρακτική ικανότητα. Ο ορισμός που δίνεται στο ιδιωτικό δίκαιο-ικανότητα δικαίου έχει όποιος έχει την ικανότητα να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων -αντιστοιχεί και στο δημόσιο δίκαιο. Καθορίζεται δηλαδή μέσα από το ίδιο το δίκαιο η ικανότητα των προσώπων να είναι φορείς έννομων σχέσεων και συνταγματικών-ατομικών-θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το ίδιο το άτομο μέσα από αυτόν τον ορισμό, αναγνωρίζεται νομικά ως πρόσωπο. Τα ατομικά δικαιώματα όχι μόνο ενισχύουν την έννομη θέση του ιδιώτη αλλά προχωρούν πολύ περισσότερο, μεταβάλλοντας τον από απλό αντικείμενο δικαίου σε υποκείμενο δικαίου, τον μετατρέπουν δηλαδή από απλό υπήκοο σε πολίτη.¹η ικανότητα δικαίου αλλιώς ονομάζεται και δικαιοκτητική ικανότητα και διαφέρει κατ' ουσία από την δικαιοπρακτική ικανότητα, που είναι η ικανότητα του προσώπου να ασκεί αυτοτελώς, χωρίς δηλαδή δικαστικό αντιπρόσωπο τα ατομικά του δικαιώματα ικανότητα κτήσης διαφέρει και δεν πρέπει να συγχέεται με την ικανότητα άσκησης. όπως το δικαίωμα είναι έννοια νομική έτσι και η ικανότητα κτήσης είναι νομικό μέγεθος.²η ικανότητα δικαίου, αλλιώς και δικαιοκτητική ικανότητα είναι

1 Δαγτόγλου .Π. «Ατομικά Δικαιώματα» ,τόμος Α, 2005, σελ. 9

2 Δημητρόπουλος «Συνταγματικά Δικαιώματα», τόμος Γ-ημίτομος Ι,2005,σελ 125

άρρηκτα συνδεδεμένη με την προσωπικότητα κάθε ανθρώπου και συνυφασμένη με την υπόσταση του ίδιου του προσώπου.³

2.1.2 ΠΟΥ ΘΕΜΕΛΙΩΝΕΤΑΙ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ;

Η ικανότητα δικαίου θεμελιώνεται ρητά στο ελληνικό σύνταγμα στο άρθρο 2 παρ. 1 («ο σεβασμός και η προστασία του ατόμου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας») καθώς επίσης και στο άρθρο 5 παρ.2 σύμφωνα με το οποίο «όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας») το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ικανότητα δικαίου για κάθε άτομο χωρίς να λαμβάνει υπ όψιν φυλή, εθνικότητα, φύλο ,θρησκεία και οποιαδήποτε άλλη διάκριση .υπό αυτήν την έννοια φορέας των δικαιωμάτων αυτών είναι ο άνθρωπος και πρόκειται κατά κυριολεξία για « ανθρώπινα δικαιώματα», τα οποία κατοχυρώνονται όχι μόνο υπέρ των ελλήνων αλλά και υπέρ των αλλοδαπών⁴. Εν τούτοις οι αλλοδαποί την ικανότητα δικαίου δεν απολαμβάνουν οι αλλοδαποί σε όλη την έκφραση της, θέμα που θα το αναπτύξουμε παρακάτω. Η υπέρτατη μέριμνα της πολιτείας για προστασίας την ανθρώπινης αξίας τονίζεται στο σύνταγμα μας και ειδικεύεται έπειτα στις διατάξεις του κοινού δικαίου, όπως για παράδειγμα στο αστικό δίκαιο όπου «κάθε άνθρωπος είναι ικανός να έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις», Α.Κ 34.

3.ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

³ Μανιτάκης, «Υποκείμενο Συνταγματικών Δικαιωμάτων»,1981 ,σελ 119

⁴ Δημητρόπουλος Α, «Συνταγματικά Δικαιώματα», τόμος Γ- Ημίτομος Ι ,2005, σελ 127

Στην εποχή μας είναι αυτονόητο ότι κάθε άνθρωπος έχει την ικανότητα να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Άλλοτε -σε εποχές που άλλες χώρες διατηρούσαν ανθρώπους σε κατάσταση δουλείας- ήταν αναγκαίο για τις πολιτισμένες χώρες να τονίσουν με νομοθετική έμφαση ότι κάθε άνθρωπος (άρα και ο φερόμενος ως δούλος) έχει την ικανότητα να είναι υποκείμενο (και όχι αντικείμενο) δικαίου. Στην εποχή μας όμως αυτή η πανηγυρική διακήρυξη είναι πια περιττή ως ξεπερασμένη. Η ικανότητα δικαίου δε στηρίζεται πλέον στη φύση του ανθρώπου αλλά σε ένα «οικουμενικό αίσθημα δικαίου» σε μία «γενική αναγνώριση», από την οποία έλκουν «υπερθετική» η «προσυνταγματική ισχύ»⁵. Κι αν ακόμη δεν υπήρχε το άρθρο 34 ΑΚ, αν -στο πλαίσιο των συχνών τροποποιήσεων των βασικών κωδίκων- διαγραφόταν από το κείμενο του αστικού κώδικα, κανένας δεν θ' αμφέβαλλε ότι κάθε άνθρωπος έχει την ικανότητα να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Λέγοντας λοιπόν «υποκείμενα δικαίου» εννοούμε εκείνη την οντότητα η συμπεριφορά της οποίας είναι δυνατόν να ρυθμίζεται από το δίκαιο. Όλα τα μέλη μιας κοινωνίας είναι υποκείμενα του δικαίου, διότι είναι φορείς έννομων καταστάσεων, σχέσεων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Έννομη σχέση είναι αυτή που ενδιαφέρει και ρυθμίζεται από το δίκαιο, όπως η συγγένεια και έννομη κατάσταση που ενδιαφέρει και ρυθμίζεται από το δίκαιο όπως η ιθαγένεια.

4.ΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

4.1.ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

⁵ Χρυσόγονος Κώστας, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2002,σελ 38

Τα φυσικά πρόσωπα είναι καταρχήν φορείς ατομικών δικαιωμάτων από τη γέννηση ως το θάνατο τους.⁶Το Σύνταγμα θεωρεί τα φυσικά πρόσωπα κατ αρχήν ως ικανά να είναι υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων χωρίς να απαιτεί τη συμπλήρωση μιας συγκεκριμένης ηλικίας. Συνεπώς όλοι οι άνθρωποι και συγκεκριμένα, τόσο οι ενήλικοι όσο και οι ανήλικοι έχουν την ικανότητα να είναι υποκείμενα θεμελιωδών δικαιωμάτων. Επομένως η ικανότητα των φυσικών προσώπων να είναι υποκείμενα δικαίου συμπίπτει με την ικανότητα τους να είναι υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων γενικά.

Το Σύνταγμα καθιερώνει ορισμένες εξαιρέσεις από την αρχή αυτή όπως τη συμπλήρωση μιας συγκεκριμένης ηλικίας για την άσκηση πολιτικών δικαιωμάτων(ηλικία ενός εκλογέα) ή για την άσκηση κοινωνικών δικαιωμάτων(παιδιά, γέροι κτλ)⁷.Πρέπει να τονιστεί ότι το σύνταγμα δεν απαιτεί τη συμπλήρωση ορισμένης ηλικίας των φυσικών προσώπων για την ικανότητα αυτοπρόσωπης άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Δηλαδή, δεν καθιερώνεται συμπλήρωση ηλικίας ανάλογη του αστικού δικαίου(άρθρο 127 Α.Κ).Βέβαια μια τέτοια ικανότητα ανάλογη της ικανότητας για δικαιοπραξίας δεν θα ήταν παράλογο να γίνει δεκτή ως απολύτως αναγκαία, γιατί για παράδειγμα τα νήπια δεν μπορούν να ασκήσουν αυτοπροσώπως τα δικαιώματα αυτά. Επομένως ο καθορισμός μιας τέτοιας ηλικίας μπορεί να γίνει σύμφωνα με τις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας οι οποίες ρυθμίζουν την ικανότητα προς δικαιοπραξία και την αστική ευθύνη ανηλίκων⁸.Επίσης πρέπει να

6 Χρυσόγονος Κώστας, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», 2002,σελ 53

7 Ραϊκος Αθανάσιος, «Συνταγματικό Δίκαιο», 2002, σελ 120

8 Βλ παραπάνω, σελ 121

αναφερθεί ότι ορισμένα πρόσωπα αδυνατούν να ασκήσουν απόλυτα τα θεμελιώδη δικαιώματα εξαιτίας έλλειψης ικανοτήτων όπως π.χ παράλυτοι δεν μπορούν να παίρνουν μέρος σε συναθροίσεις.⁹

Πρέπει να καταλήξουμε στο ότι το δίκαιο είναι ανθρωποκεντρικό, δηλαδή στρέφεται γύρω από το άτομο και μέσω της προστασίας που παρέχει μετέτρεψε το άτομο σε πρόσωπο, υποκείμενο νομικών καταστάσεων. Όλα τα φυσικά πρόσωπα που υπόκεινται στην κρατική εξουσία, δηλαδή όχι μόνο οι υπήκοοι του κράτους αλλά και οι αλλοδαποί που διαμένουν στη χώρα, είναι υποκείμενα του δικαίου¹⁰. Η κρατική εξουσία μέσω των κρατικών μηχανισμών προστατεύει τα υποκείμενα δικαίου και ρυθμίζει τις προϋποθέσεις άσκησης των δικαιωμάτων τους.

4.1.1 ΗΜΕΛΛΑΠΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

Πολίτης ενός κράτους είναι το φυσικό πρόσωπο που έχει γεννηθεί με την ιθαγένεια του κράτους ή την έχει αποκτήσει μετέπειτα τηρώντας τις νόμιμες προϋποθέσεις του κράτους. Ημεδαποί έλληνες πολίτες είναι αυτοί που έχουν την ελληνική ιθαγένεια, και οι ομογενείς¹¹. Οι ημεδαποί πολίτες έχουν την πλήρη κατοχή της ικανότητας του δικαίου, δηλαδή είναι φορείς όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων-ενώ οι αλλοδαποί είναι φορείς μόνο των ατομικών δικαιωμάτων¹². Το ελληνικό σύνταγμα

⁹ Ραϊκος βλ παραπάνω, σελ 122

¹⁰ Μάνεσης Αριστόβουλος, «Ατομικές Ελευθερίες», τόμος Α, έκδοση Δ, σελ 44

¹¹ Δημητρόπουλος Α., «Γενική Συνταγματική Θεωρία» 2002, σελ 77

¹² Ραϊκος Αθανάσιος, «Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου», τόμος Β, 1984 σελ. 115

κατοχυρώνει τα θεμελιώδη δικαιώματα για όλους τους ανθρώπους αδιακρίτως και τα χωρίζει σε κατηγορίες ανάλογα με το φορέα τους. Ωστόσο το σύνταγμα ορίζει ρητά ότι τα δικαιώματα αποκλειστικά των ελλήνων είναι τα εξής:

Πολιτικά δικαιώματα:

- δικαίωμα κατάληψης δημοσίων αξιωμάτων(4, παρ. 4 Σ)
- ίδρυση πολιτικών κομμάτων(29, παρ1 Σ)
- της εκλογής (51, παρ 3 εδ. Α Σ)
 - εκλογιμότητας των πολιτών ως βουλευτών(55, παρ 1 Σ)
- διορισμό ως υπουργών και υφυπουργών(81 παρ 2 Σ)

Επίσης, το σύνταγμα μας καθιερώνει ρητά υπέρ των ελλήνων ,δικαίωμα συναθροίσεων και συνεταιρισμού ύ(άρθρα11 και 12 Συντ.), της ισότητας, ίσης μεταχείρισης ,δικαίωμα προσβάσεως στα δημόσια αξιώματα, ελεύθερη είσοδο και έξοδο από τη χώρα.

Ο περιορισμός της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στους ημεδαπούς δεν οφείλεται προφανώς στη φύση τους ,η οποία θα επεκτεινόταν και στους αλλοδαπούς, αλλά στην αδυναμία των κρατών να τα πραγματοποιήσουν για όλους τους κατοίκους με αποτελεσματικό τρόπο¹³.Μόνο οι διατάξεις των 21 παρ 3 και 22 παρ 1 εδ ά προβλέπουν αντίστοιχα τη μέριμνα του κρατούσα για την υγεία και το δικαίωμα της εργασίας μόνο υπέρ των πολιτών. Στη πρώτη περίπτωση η αναφορά στον όρο πολίτες φαίνεται να είναι τυχαία ενώ στη δεύτερη περίπτωση ο νομοθέτης θέλησε να κατοχυρώσει το δικαίωμα εργασίας υπέρ «πάντων των πολιτών»¹⁴

13 Ραϊκος Αθανάσιος, «Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου», τόμος Β, 1984,σελ 116

14 Βλ παραπάνω, σελ118

4.1.2 ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

Αλλοδαποί ονομάζονται οι πολίτες που είτε δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια, είτε δεν έχουν καμία ιθαγένεια (ανιθαγενείς). Επίσης αλλοδαποί είναι ομογενείς, οι αλλοδαποί δηλαδή της ελληνικής εθνικότητας και οι κοινοτικοί αλλοδαποί, δηλαδή οι αλλοδαποί που έχουν την ιθαγένεια της ευρωπαϊκής ένωσης. Το Σύνταγμα μας απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω εθνικότητας όταν πρόκειται για την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων με αντικείμενο την τιμή, την ζωή και την ελευθερία «πάντες οι ευρισκόμενοι στην ελληνική επικράτεια απολαύουν απολύτου προστασίας της τιμής, της ζωής και της ελευθερίας τους αδιακρίτως εθνικότητας...». Επομένως και οι αλλοδαποί απολαμβάνουν τα δικαιώματα αυτά χωρίς καμία περαιτέρω διάκριση. Το ελληνικό Σύνταγμα τονίζει τον πανανθρώπινο και οικουμενικό χαρακτήρα των συνταγματικών δικαιωμάτων και ορίζει ως φορέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων τον άνθρωπο. Τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ανθρώπινη αξία και μια απόκλιση των αλλοδαπών από αυτά θα συνιστούσα ευθεία καταπάτηση της ανθρώπινης αξίας τους.¹⁵ Εν τούτοις εκτός από τα «ανθρώπινα δικαιώματα υπάρχουν σε όλα τα συντάγματα δικαιώματα που κατοχυρώνονται μόνο υπέρ των πολιτών. Την ίδια διάκριση κάνει και το ελληνικό σύνταγμα. Γεννάται το ερώτημα λοιπόν ποια συνταγματικά δικαιώματα αναγνωρίζονται και ποια δεν αναγνωρίζονται στους αλλοδαπούς. Για τον προσδιορισμό της νομικής κατάστασης των αλλοδαπών χρήσιμη είναι η διάκριση των δικαιωμάτων σε πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα.¹⁶ Τα κοινωνικά

¹⁵ Δαγτόγλου Π.Δ «Ατομικά Δικαιώματα», τόμος Α, σελ 91

¹⁶ Δημητρόπουλος Α, «Γενική Συνταγματική Θεωρία», σελ 79

δικαιώματα ισχύουν κατά κανόνα και υπέρ των αλλοδαπών ενώ αντίθετα τα πολιτικά μόνο υπέρ των ημεδαπών πολιτών. Επίσης διασφαλιστικά δικαιώματα, δηλαδή τα δικαιώματα που διασφαλίζουν αξίωση παροχής ή υπηρεσίας αναγνωρίζονται κατ' αρχήν μόνο υπέρ των ελλήνων πολιτών.¹⁷ Η αναφορά στους «έλληνες» σε συγκεκριμένα άρθρα του συντάγματος όπως π.χ στο άρθρο 25Σ παρ.1, δεν έχει την έννοια ότι θεσπίζεται συνταγματική απαγόρευση οποιασδήποτε σχετικής δραστηριότητας των αλλοδαπών, αλλά απλώς ότι το ζήτημα μένει, ως προς τους τελευταίους, ανοιχτό σε νομοθετική ρύθμιση. Η απουσία νομοθετικής απαγόρευσης έχει ως συνέπεια να επιτρέπεται στους αλλοδαπούς να ασκήσουν τη σχετική δραστηριότητα σύμφωνα με το <<τεκμήριο>> in dubio pro liberate ¹⁸,εφ' όσον διαμένει ή εργάζεται νόμιμα στη χώρα. Τέλος υπάρχουν δικαιώματα που ισχύουν αποκλειστικά για τους αλλοδαπούς και τους ανιθαγενείς όπως το δικαίωμα κάθε αλλοδαπού να μην εκδίδεται στη χώρα της ιθαγένειάς του, αν διώκεται για την υπέρ της ελευθερίας δράσης του, είτε της δικής του είτε του δημοκρατικού πολιτεύματος της χώρας του.¹⁹

4.2.ΤΑ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Νομικό πρόσωπο χαρακτηρίζεται μια ένωση φυσικών προσώπων ή ομάδα περιουσίας που έχει αυτοτελώς ικανότητα Δικαίου, είναι δηλαδή

17 Δημητρόπουλος Α, όπ.παρ , σελ 79

18 Χρυσόγονος Κώστας, «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα>>, 2002, σελ 54

19 Δαγτόγλου, όπ.παρ, σελ 110

υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου είναι φορείς έχουν την ικανότητα δικαίου, δηλαδή είναι φορείς ατομικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, υπό την προϋπόθεση ότι συμβιβάζεται με τη φύση αφενός του συγκεκριμένου δικαιώματος, αφετέρου δε του συγκεκριμένου νομικού προσώπου.²⁰ Αυτό ισχύει κατ'εξοχήν για την οικονομική ελευθερία, την προστασία της ιδιοκτησίας, το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας. Στα νομικά πρόσωπα δεν ισχύουν τα κοινωνικά δικαιώματα και τα πολιτικά δικαιώματα. Η επέκταση των δικαιωμάτων αυτών στις ενώσεις προσώπων με ή χωρίς νομική προσωπικότητα πρέπει να γίνει με ρητή διάταξη του συντάγματος και ερμηνεία αυτού. Επιπλέον το σύνταγμα δεν κατοχυρώνει ρητά τα ατομικά δικαιώματα για τα νομικά πρόσωπα, αλλά μόνο για τα φυσικά πρόσωπα «τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου». Η επέκταση γίνεται μέσω ερμηνείας του συντάγματος. Το ισχύον Σύνταγμα, παρά τη προοδευτικότητα του και στον τομέα των ατομικών δικαιωμάτων, δεν απαλλάχτηκε τελείως από τη «φοβία των ομάδων», περιορίζοντας ρητά την προστασία των δικαιωμάτων αυτών μόνο στα φυσικά πρόσωπα.²¹ Τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δεν μπορεί να είναι υποκείμενα ατομικών δικαιωμάτων γιατί δεν μπορούν προφανώς να είναι αποδέκτες και φορείς των ίδιων των δικαιωμάτων. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο θα υπήρχε μια μεγάλης σημασίας αντίφαση στη νομική τους προσωπικότητα. Κατά την κρατούσα θεωρία τα ατομικά δικαιώματα αναγνωρίζονται στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Δεν κατοχυρώνονται συνεπώς υπέρ των νομικών προσώπων δημοσίου

20 Μάνεσης Αριστόβουλος, «Συνταγματικά Δικαιώματα», Ατομικές Ελευθερίες έκδοση 'Δ, σελ 45

21 Ραϊκος, σελ 124

δικαίου και δη του κράτους.²² Κατ'εξαίρεση τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με τον αποκλεισμό πάντοτε του κράτους μπορεί να είναι υποκείμενα των ατομικών δικαιωμάτων, που αναφέρονται στον κύκλο ενέργειας τους .π.χ τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, η αυτοδιοίκηση των οποίων κατοχυρώνεται συνταγματικά είναι υποκείμενα του δικαιώματος της τέχνης, της διδασκαλίας και της έρευνας²³.

4.3.ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Το κράτος διαθέτει νομική προσωπικότητα και κατά την παραδοσιακή θεωρία τα ατομικά δικαιώματα στρέφονται κατά του κράτους. τα όργανα του κράτους ενεργούν στο όνομα και για λογαριασμό του κράτους, οι δε πράξεις και οι παραλείψεις τους δεσμεύουν το κράτος έναντι στα άτομο και στα άλλα κράτη και στα άλλα υποκείμενα διεθνούς δικαίου αντίληψη αυτή αποτελεί συνταγματικό κανόνα και διέπει όλη την συνταγματική συγκρότηση και οργάνωση του κράτους .²⁴σημαντική απόρροια της ιδιότητας του κράτους ως υποκείμενο υποχρεώσεων είναι ότι το κράτος δεν μπορεί να παραβλέψει την αστική και διεθνή του ευθύνη για πράξεις η παραλείψεις των οργάνων του.²⁵ Με άλλες λέξεις, όσοι έχουν την ιδιότητα του οργάνου του κράτους οφείλουν να μην

²² Ραϊκος, σελ 135

²³ Βλ παραπάνω 126

²⁴ Κασσιμάτης- Μαυριάς, «Ερμηνεία του συντάγματος», σελ 94

²⁵ Βλ παραπάνω σελ 94

παραβιάζουν τα συνταγματικά δικαιώματα των κυβερνωμένων (αμυντική λειτουργία των δικαιωμάτων) και αφετέρου να προστατεύουν την άσκηση τους ([προστατευτική λειτουργία των δικαιωμάτων). τα όργανα του κράτους είναι «φορείς δημοσίων υποχρεώσεων σεβασμού»²⁶. Στις σύγχρονες μορφές οργάνωσης των δημόσιων υπηρεσιών, η έννοια του φορέα διοίκησης έχει μεταβληθεί από οργανική σε λειτουργική και έτσι είναι δυνατή η προσβολή των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων εκ μέρους αυτών . το κράτος δεν φορέας δικαιωμάτων , αλλά ο κύριος αποδέκτης των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτά²⁷

Στη σύγχρονη έννομη τάξη ωστόσο είναι ελεύθερα δυνατή η μεταβολή της φύσης ενός νομικού προσώπου και τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν είναι «υποκειμενικά δίκαια» αλλά αντικειμενικά αξιώματα. Αυτά τα αντικειμενικά αξιώματα είναι αντικειμενικοί κανόνες δικαίου που εμφανίζονται σε κάθε περιοχή του δικαίου και διέπουν όχι μόνο τη δράση των πολιτών αλλά και του κράτους. Σήμερα υπάρχει έντονη ανάγκη προστασία μόνο από το κράτος αλλά και μέσα σε αυτό. Επομένως σύμφωνα με αυτή την άποψη τα συνταγματικά δικαιώματα, ως αντικειμενικά αξιώματα προστατεύουν όλους τους πιθανούς κινδύνους. Η προστατευτική δράση των ατομικών δικαιωμάτων εμφανίζεται αναγκαία όχι μόνο για τους ιδιώτες, αλλά και για τα κρατικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δίκαιο, δηλαδή για το ίδιο το κράτος. ²⁸

5.ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

26 Μάνεσης Αριστόβουλος, «Συνταγματικά Δικαιώματα», Ατομικές Ελευθερίες, έκδοση 'δ ,σελ 47

27 Χρυσόγονος, σελ 54

28 Δημητρόπουλος, Α, « Συνταγματικά Δικαιώματα» τόμος Γ- ημίτομος Ι ,σελ131

5.1.ΓΕΝΙΚΗ-ΕΙΔΙΚΗ

Τόσο στο δημόσιο όσο και στο ιδιωτικό δίκαιο Ρυθμίζεται η γενική ικανότητα δικαίου, δηλαδή η ικανότητα να είναι γενικά και αφηρημένα φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η γενική ικανότητα δικαίου συμπίπτει με την ικανότητα κτήσης²⁹. Εκτός από τη γενική ικανότητα δικαίου υπάρχουν και ειδικές ικανότητες δικαίου, δηλαδή οι ικανότητες να είναι το πρόσωπο υποκείμενο ορισμένων συγκεκριμένων έννομων σχέσεων (π.χ. γάμου, υιοθεσίας, δωρεάς, κληρονομικής διαδοχής κλπ).

5.2.ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΚΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

Δικαιοπρακτική ικανότητα είναι η κατά το δίκαιο ικανότητα βούλησης και αναγνώρισης των νομικών συνεπειών της. Με την απόκτηση της δικαιοπρακτικής ικανότητα το άτομο μπορεί να τελέσει πράξεις και να επέλθουν έννομες συνέπειες στο πρόσωπο του. Η δικαιοπρακτική ικανότητα του φυσικού προσώπου υφίσταται μια προοδευτική διαβάθμιση που τελεί σε συνάφεια με την ηλικία του πρόοδο και συνακόλουθα με την πνευματική και σωματική του δυνατότητα να μπορεί να επιμελείται αυτοδυνάμως τις προσωπικές του υποθέσεις. Η ικανότητα δικαίου έχει παθητικό χαρακτήρα ενώ η δικαιοπρακτική ικανότητα ενεργητικό. Κάθε άνθρωπος έχει την ικανότητα δικαίου, όχι όμως την δικαιοπρακτική ικανότητα.

²⁹ Δημητρόπουλος, Α, σελ ο.π σελ 125

6.ΛΗΞΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Είναι φυσικό επακόλουθο του θανάτου ενός φυσικού προσώπου η λήξη της ικανότητας δίκαιου. Θάνατος νοείται και ο εγκεφαλικός θάνατος, όπου και σε αυτή την κατάσταση το πρόσωπο δεν μπορεί να στηρίξει αυτοδύναμα τις εγκεφαλικές του λειτουργίες. Το πρόσωπο απέχει εμφανώς από την έννομη τάξη και η απώλεια της ικανότητας δικαίου είναι απόλυτα δικαιολογημένη, αφού είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την ανθρώπινη φύση του ατόμου. Για τα νομικά πρόσωπα η λήξη της ικανότητας δικαίου επέρχεται με τη διάλυση του νομικού προσώπου σύμφωνα πάντα με τις προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι καταρχήν απαράγραπτα και αναπαλλοτριώτα³⁰ το ζήτημα άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν αποτελεί πρωταρχική μελέτη της έννομη τάξης. Κρίσιμο θέμα είναι η τυπική δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων και η παροχή της ιδιότητας του φορέα δικαιωμάτων στον άνθρωπο.³¹ Μελετώντας τον χαρακτήρα των θεμελιωδών δικαιωμάτων καταλήγουμε στο ότι η παραίτηση από αυτά δεν είναι δυνατή, αφού μια τέτοια παραίτηση θα συνιστούσε παραίτηση από το ίδιο το σύνταγμα(Σ άρθρο 2 παρ.1 και 25 παρ.1). Γενική για το μέλλον παραίτηση από οποιοδήποτε θεμελιώδες δικαίωμα είναι ανίσχυρη όπως επίσης και η ειδική παραίτηση για «προσωπικά η «ανθρώπινα δικαιώματα». Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο για

³⁰ Δημητρόπουλος. Α, « Σύνταγματικά δικαιώματα», σελ 131

³¹ Μανιτάκης, όπ.παρ, σελ 103

τα περιουσιακά δικαιώματα, αφού είναι δυνατή η παραίτηση από συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο.³²

Τυχόν περιορισμός ή αποστέρηση καθολική προσωρινή ή μόνιμη, είναι δυνατή για συγκεκριμένα δικαιώματα και πάντα σύμφωνα με τους όρους τους συντάγματος και όχι πάντως για όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα.³³ Θα επιχειρηματολογούσε κανείς ότι δεν υπάρχει ρητή διάταξη στο σύνταγμα που να απαγορεύει την παραίτηση από τα θεμελιώδη δικαιώματα. Ερμηνεύοντας όμως την αρχή της αρχή της ανθρώπινης αξίας προκύπτει η απαγόρευση του πολιτικού θανάτου του ατόμου.

7.ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η ικανότητα δικαίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανθρώπινη υπόσταση με την έννοια ότι υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι ο άνθρωπος.
- Τα «ανθρώπινα δικαιώματα» κατοχυρώνονται όχι μόνο υπέρ των ελλήνων πολιτών, αλλά και υπέρ των αλλοδαπών η ανιθαγενών. Η αξία του ανθρώπου προστατεύεται σε όλη της τη διάσταση.
- Στη σύγχρονη εποχή υπάρχει έντονη ανάγκη προστασίας των φυσικών και νομικών προσώπων ,μέσω των θεμελιωδών δικαιωμάτων.
- Η νομική αναγνώριση του προσώπου ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ενυπάρχει σε κάθε φυσικό πρόσωπο και είναι απαραίτητο στοιχείο της κοινωνικής και πολιτικής του υπόστασης του
- Το δίκαιο είναι ανθρωποκεντρικό, δηλαδή στρέφεται γύρω από το άτομο και μέσω της προστασίας που παρέχει μετέτρεψε το άτομο σε πρόσωπο, υποκείμενο νομικών καταστάσεων.

32 Δημητρόπουλος. Α, όπ.παρ «Συνταγματικά δικαιώματα», σελ 131

33 Δαγτόγλου, ο.π, σελ 91

8.ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ικανότητα δικαίου είναι η νομική αναγνώριση του ανθρώπου, ως υποκειμένου του δικαίου, δηλαδή ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Το νομικό της θεμέλιο είναι το άρθρο 2 παρ.1 και 5 παρ.2 του συντάγματος. Κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο έχει την ικανότητα δικαίου, ενώ για το κράτος οι απόψεις δίστανται. Η ικανότητα δικαίου διαιρείται σε γενική και ειδική και διαφέρει από την δικαιοπρακτική ικανότητα, που είναι η ικανότητα δήλωσης βουλήσεως και αναγνώριση των εννόμων αποτελεσμάτων της. Όλοι οι ημεδαποί και αλλοδαποί πολίτες απολαμβάνουν τα θεμελιώδη δικαιώματα, με εξαίρεση τα πολιτικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται υπέρ των ελλήνων. Τέλος, η ικανότητα δικαίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανθρώπινη φύση, αποκτάται με τη γέννηση και λήγει με το θάνατο. Παραίτηση από αυτήν δεν νοείται ούτε αφαίρεση της από κανέναν άνθρωπο.

9.SYMMARY

Legal capacity is the legal recognition of person, which means that a person is subject to rights and obligations. Its legal foundation is the article 2 par.1 and 5 par.2 of Greek Constitution. Each and every individual and juridical union has the legal capacity. However, when it comes to the legal capacity of the state the opinions differ. The legal capacity is divided in general and special and it differs from the jurisdictional capacity, which is the capacity of declaration of will and recognition of legal results. All the native and foreigners enjoy the fundamental rights, with the exception of the civil rights that are guaranteed in favor of Greeks. Finally, the legal capacity is unbreakably connected with the human nature, is acquired with the birth and expires

with the death. Resignation from this is not allowed nor can it be abstracted from any person.

10.ΛΗΜΜΑΤΑ

- ικανότητα δικαίου
- δικαιοπρακτική ικανότητα
- φορείς ικανότητας δικαίου
- φυσικά πρόσωπα
- νομικά πρόσωπα(δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου)
- ημεδαποί
- αλλοδαποί
- ανήλικοι
- ενήλικοι
- ατομικά δικαιώματα
- θεμελιώδη δικαιώματα
- ανθρώπινα δικαιώματα
- κράτος

11.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δαγτόγλου. Π. Δ , Συνταγματικό δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος ά, εκδόσεις Αντ. Δ Σάκκουλας,2005, σελ 86 επ.
- Δημητρόπουλος .Α. Γ, Γενική Συνταγματική θεωρία, εκδόσεις Αντ. Δ Σάκκουλας,2002,σελ 73 επ.
- Δημητρόπουλος. Α. Γ, Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Γ, Ημίτομος Ι, εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ 37 επ
- Κασιμάτης-Μαυριάς, Ερμηνεία του Συντάγματος, τόμος Ι, εκδόσεις Σάκκουλας,1999, σελ 93 επ.
- Μάνεσης Α, Συνταγματικά δικαιώματα, Ατομικές ελευθερίες, έκδοση Δ, σελ 43επ
- Μανιτάκης. Α Υποκείμενο Συνταγματικών Δικαιωμάτων, εκδόσεις Σάκκουλας, 1981, σελ 41 επ.

- Ραΐκος. Αθανάσιος, Συνταγματικό Δίκαιο εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή , 2002, σελ 125 επ.
- Χρυσόγονος Χ .Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ.51 επ.